

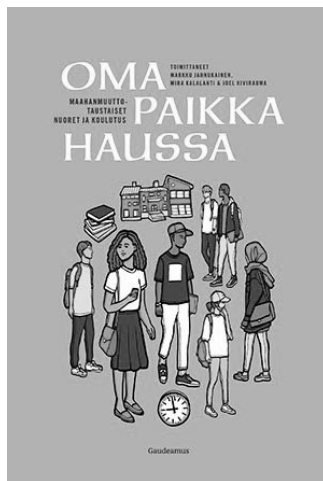
Maahanmuutosta, koulusta ja oman paikan hakemisesta

Mervi Kaukko

Markku Jahnukainen & Mira Kalalahti & Joel Kivirauma (2019) *Oma paikka haussa. Maahanmuuttotataustaiset nuoret ja koulutus*. Helsinki: Gaudeamus. 348 s.

Maahanmuuttotataustaisten oppilaiden määrä on viime vuosikymmenen aikana kasvanut nopeasti Suomen kaikilla koulutusasteilla. Monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvä kasvatusalan tutkimus on myös lisääntynyt, mutta suomeksi julkaistu kirjallisuus on vielä vähäistä ja hajanaista. Markku Jahnukaisen, Mira Kalalahden ja Joel Kivirauman toimittama *Oma paikka haussa. Maahanmuuttotataustaiset nuoret ja koulutus* paikkaa tätä aukkoa kokoamalla kattavasti ja tutkittuun tietoon pohjautuen maahanmuuttotataustaisten nuorten kokemuksia ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ajatuksia koulusta, koulusiirtymisistä ja oman paikan hakemisesta Suomessa.

Kirja perustuu kahteen hiljattain päättyneeseen tutkimushankkeeseen, joista toisessa keskityttiin perusasteelta toiselle asteelle siirtymiseen (TRANSIT) ja toisessa tuen ja ohjauksen käytäntöihin ja nuorten osallisuuteen toisella asteella (EMED). Tutkimuspohja on Suomen mittakaavassa vaikuttava: hankkeisiin on osallistunut lähes 500 Suomessa asuvaa nuorta ja lukuisia kasvatusalan asiantuntijoita, kuten opinto-ohjaajia, rehtoreita, koulutussuunnittelijoita ja opettajia. Nuori-

soaineistossa huomio on keskittynyt ”maahanmuuttotataustaisiin” nuoriin (162 nuorta), joiden vanhemmista tai huoltajista vähintään toinen on syntynyt ulkomailla. Rajausta on poikkeuksellinen; maahanmuuttotataustaisiksi luetaan sekä ensimmäisen että toisen sukupolven maahanmuuttajat. Tästä joukosta vain 50 on syntynyt ulkomailla. Maahanmuuttotataustan voisi kuvitella vaikuttavan vahvasti nuorten kokemuksiin kirjan kantavasta teemasta, oman paikan hausta: heillä voi olla vahvoja, heikkoja tai olemattomia siteitä muihin maihin ja kulttuureihin ja pitkä tai lyhyt kokemus Suomessa asumisesta. Toisin sanoen tutkimuksen maahanmuuttotataustaiset nuoret voivat olla hyvin hiljattain Suomeen muuttaneita valmistavan luokan oppilaita tai Suomessa syntyneitä nuoria, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla.

Vaikka rajausta on laaja, niin se on myös ulossulkeva. Suomen vanhat etniset vähemmistöt (esimerkiksi romanit) tai pitkään ulkomailla asuneet paluumuuttajanuoret eivät

mahdu siihen, vaikka oman paikan haku koulujärjestelmissämme koskettaa myös heitä. Kirjoittajat tiedostavat luokittelun ongelmallisuuden, mutta samalla huomauttavat, että kirjassa keskitytään maahanmuuttotaustaisia nuoria yhdistäviin tekijöihin. Esimerkiksi nuorten koulukokemuksia ja tulevaisuuden odotuksia tarkastellaan suhteessa mahdollisuuksien rakenteisiin, jotka määräytyvät muun muassa etnisen taustan, kielen ja yhteiskuntaluokan mukaan. On perusteltua olettaa, että maahanmuuttotaustaisten nuorten mahdollisuuksien rakenteissa on yhtäläisyyksiä. Lisäksi osallistujaryhmä on joka tapauksessa rajattava jotenkin, ja valittu rajaus toimii tämän kirjan argumentin rakentamisessa.

Kirja alkaa kuvauksella Suomesta muuttavana ja monikulttuurisena yhteiskuntana ja avaa tiiviisti monikulttuurisuuden avainkäsitteitä suomalaiseen ja kansainväliseen (enimmäkseen yhdysvaltaiseen) kirjallisuuteen nojaten. Kirjan ensimmäinen osa (luvut 1 ja 2) tarkastelee Suomen koulutusjärjestelmää, erityisesti ohjauksen ja tuen käytäntöjä siirtymässä koulutusasteelta toiselle. Toisessa osassa (luvut 3–5) keskitytään nuorten ajatuksiin heidän koulutuspoluistaan ja odotuksistaan toiselta asteelta työelämään siirryttäessä. Ensimmäisen ja toisen osan pääsanoma on se, että maahanmuuttotaustaisten nuorten siirtymät eivät ole suoraviivaisia ja että yksilöllistä ja ennakkoluulotonta ohjausta tarvitaan. Vaikka Suomen siirtymäjärjestelmässä tukiverkostot ovat vahvat, niin haasteisiin (esimerkiksi alisuoriutumiseen) puututaan yhä liian yksinkertaisin keinoin.

Kolmannessa osassa keskitytään koulutukseen osana rakenteellista, kulttuurista, vuorovaikutuksellista ja identifioivaa kotoutumista. Lisäksi tarkastellaan sitä, millaisia etnisyyteen, kansalliseen alkuperään, sukupuoleen tai sosiaaliluokkaan liittyvää syrjintää nuoret kohtavat. Tuomas Zacheus kuvaa luvussaan yhteiskuntamme ja koulujemme rasमितilannetta

todeten, että kiusaaminen, syrjintä ja rasismi näyttävät vähenevän, tai tulevan vähätellyksi, kun siirrytään perusasteelta toiselle astelle. Nuorten kokemus syrjintä on tutkimuksen mukaan kuitenkin yhä yleistä, eikä se katoa itsestään. Jälkirasistinen (=rasismia ei ole) tai värisokea (=jos rasismista ei puhuta, se häviää) ajattelu pahentavat tilannetta. Seuraavissa luvuissa tutkimukseen osallistuneet nuoret syventävät aihetta kertomalla muun muassa kuuluvuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksistaan (Minna Saarinen ja Tuomas Zacheus) ja vertaissuhteiden merkityksestä niin elämänhallinnan kuin koulutusvalintojen kannalta (Minna Saarinen ja Mira Kalalahti). Neljännessä osassa kirja tarkastelee nuorten toimintahorisontteja esimerkiksi kieleen ja vanhempien koulutusjärjestelmän tuntemukseen liittyen (Janne Varjo, Liila Holmberg ja Mira Kalalahti) sekä sivuaa sukupuolen merkitystä koulutusvalinnoissa (Marja-Liisa Mäkelä, Mira Kalalahti ja Marja Peura), mutta harmillisesti vain yhden luvun verran.

Äänessä maahanmuuttotaustaiset nuoret ja kasvatustieteen ammattilaiset

Vaikka kirja on usean tutkimushankkeen osatiivistelmistä toimitettu teos, luvut kertovat yhdessä selvän tarinan. Maahanmuuttotaustaiset (kuten varmasti muutkin) nuoret tasapainoilevat koulutusvalinnoissaan yhtäältä omien odotustensa ja valmiuksiensa välillä, mutta toisaalta sosiaalisten odotusten ja kuuluvuuden tai toiseuden tunteiden välillä, ja tähän tasapainoiluun tarvitaan tukea. Tämä viesti on tärkeä kaikille nuorten, ohjauksen tai koulutuksen parissa työskenteleville.

Kirjan luvuissa pääsevät ääneen sekä nuoret että kasvatustieteen ammattilaiset. Vaikka kirja on tutkittuun tietoon pohjautuva, se

on samalla yleistajuinen ja helppolukuinen. Teoksen tietokirjamaisuus on saatu sellaiseen muotoon, että se palvelee sekä tutkijoita että heitä, jotka ovat yleisellä tasolla kiinnostuneita maahanmuuttotaustaisten nuorten koulu-kuulumisista. Kirjaa voi lukea yleisteoksena hypäten tietolaatikot (Mitä ja miten tutkimme?) ja loppuviitteet yli. Tutkijalukija haluaa kuitenkin arvioida kirjan väittämät ja niihin johtaneet menetelmät. Tämä lukija voi aloittaa tietolaatikoista, lukien loppuluvun näiden tietojen valossa. Tutkimuksen arviointia helpottaa myös lopun liite, Aineistot ja menetelmät. Haastattelulainaukset elävöittävät kerrontaa, taulukot ja kaaviot tarkentavat sitä.

Kirja ei ole teoreettisesti raskas, mutta luvuissa kuvataan joitain keskeisiä maahanmuutto- ja monikulttuurisuustutkimukseen liittyviä teorioita. Esimerkiksi John Berryn akkulturaatioteoria sekä Stuart Hallin ja Carola ja Marcelo Suárez-Orozcon ajatukset kulttuuri-identiteetistä ja sen osa-alueista on mainittu, mutta nämä monimutkaiset ja tunteita herättävät teoriat sivutaan kevyesti ja kritiikittömästi. Tämän vuoksi lukijalle ei kaikissa luvuissa tule selväksi, missä määrin eri teorioita on sovellettu aineiston analyysissä, ovatko tutkimuksen tulokset teorioita tukevia vai haastavia taikka mainitaanko teoriat kenties vain taustatietona. Toisaalta loppuviitteet ja lähdeluettelo ohjaavat lisälukemiseen.

Erojen moninaisuuden huomioiminen on kirjan vahvuus ja samalla heikkous. On ilahduttavaa, että kirjassa ei vedetä mutkia suoriksi ja yleisterä maahanmuuttotaustaisia homogeeniseksi laumaksi. Päinvastoin kirjassa todetaan esimerkiksi se, että on mahdotonta varmasti sanoa, missä määrin nuorten maahanmuuttotausta määrittää heidän toimintahorisonttejaan, ja mikä liittyy esimerkiksi perhesuhteisiin. Samoin Mäkelän, Kalalahden ja Peuran luku käsittelee terävästi ja tarpeellisesti sukupuolen vaikutusta identiteettien moninaisuuteen. Yksilöllisten ominaisuuksien ja yhteiskunnallisten mahdollisuuksien rakenteiden monimutkainen yhteenkietoutuneisuus mainitaan kirjassa toistuvasti. Aihetta olisi kuitenkin voinut ruotia syvällisemmin, jos tilaa olisi ollut. Miten tähän yhteenkietoutuneisuuteen asemoituvat nuoret, jotka ovat moninkertaisesti vähemmistössä? Miten esimerkiksi sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat maahanmuuttotaustaiset nuoret löytävät oman paikkansa suhteessa toisiin nuoriin, kouluun tai yhteiskuntaan? Feministisellä ja queer-tutkimuksella olisi annettavaa näiden kysymysten tarkasteluun. 348-sivuinen kirja on kuitenkin jo tällaisenaan tuhti teos, ja siitä on ymmärrettävästi jouduttu rajaamaan muitakin tärkeitä teemoja pois.

Kirjassa toistetaan jo yleisesti hyväksyty väite siitä, että koululla ja koulutuksella on tärkeä rooli maahanmuuttotaustaisten nuorten elämänkulussa. Nuorten voimavarat pitäisi tunnistaa niin nuorten itsensä kuin yhteiskunnan takia, ja tätä varten tarvitaan laadukasta, kulttuuritietoista opetusta ja ohjausta. Toinen tärkeä viesti kirjassa on se, että rasismi ja syrjintä ovat yhä arkipäivää monen nuoren elämässä, ja siihen pitää puuttua. Suomen opettajankoulutuksessa ei ole valtakunnallisesti kaikille kuuluvia opintoja oikeudenmukaisuudesta ja monikulttuurisuudesta. Jos olisi, opettajilla olisi paremmat valmiudet tunnistaa ja ehkäistä sellaistakin piiloista rasismia, josta tutkimukseen haastatellut nuoret kertovat. Lisäoppi olisi myös tarpeen, jotta maahanmuuttotaustaisia nuoria ohjattaisiin yhtä moninaisille ja nousujohtoistille koulutuspoluille, kuin heidän suomalaistaustaisia koulukavereitaan. Ehkä tämä kirja onnistuu muistuttamaan tästä puutteesta opettajankoulutuksessa.